

Rasprave

ISUSOVA MOLITVA U GETSEMANIJU, MK 14,32-42 (II)

Marinko Vidović, Split

3.2.3. Prošnja

I riječi Isusove prošnje Marko donosi u dvije verzije: u indirektnom govoru nisu identične onima u direktnom. Osim razlike koju je morao napraviti zbog sintakse (*ap' autou / ap' emou*), različiti su također i upotrebljeni glagoli (*parerhesthai / paraferrein*) i imenice (*he hora / to poterion touto*). Prošnja koja je viđena u dvije različite dimenzije, snažnija je i potpunija.

a. Upotrebljeni glagoli

Glagol *parerhesthai* pojavljuje se još samo 4 puta kod Marka. U 6,48 izražava jasni prostorni smisao: Isus kani 'proći' pokraj učenika. U 13,30.31bis glagol ima više vremenski smisao, izražava određeni period vremena ili trajnu vrijednost nekih stvarnosti u odnosu na one prolazne⁹⁶. Ali, povezan s prijedlogom *apo*, glagol je *hapax* u Markovu Evandelju. U ovakvoj vezi, osim u paralelnom odlomku kod Mt 26,39, glagol se pojavljuje još samo kod Mt 5,18. Iz ovoga zadnjega odlomka vidi se da glagol zajedno s *apo* ima isto značenje za koje ga Marko (usp. 13,30 ss) upotrebljava bez prijedloga. Prema Baueru, *parerhesthai apo* bi značilo 'proći bez diranja' ili 'stajati daleko od'⁹⁷. U kontekstu Markove misli, izričaj *parelthe apo* dobro odgovara imenici *hora* na koju se i odnosi, i stoga zadržava vremensko značenje. Ipak, s prijedlogom *apo* izražava više, ukoliko ističe da se radi o vremenu gledanom s točke gledišta onoga koji ga proživljava. Isus se osjeća

⁹⁶ Usp. J. Gnilka, *Marco*, str. 721-723.

⁹⁷ W. Bauer, *WNT*, koll. 1264 ss.

ugrožen trenutkom koji stoji pred njim i moli Oca da ga udalji, da učini da taj trenutak prođe, tj. da ne dopusti da se ostvari (usp. Est 10,3b).

I drugi glagol je Markov *hapax*. Zajedno s prijedlogom *apo* pojavljuje se još samo u paralelnom odlomku Lk 22,42 i, bez prijedloga, u Heb 13,9 i Jud 12. U Heb ima značenje 'dopustiti se prenijeti', u prenesenom smislu⁹⁸. U Judinoj poslanici glagol se odnosi na oblake koji su 'nošeni' vjetrom. Upotrebljavajući ovaj glagol, Isus osjeća ono od čega je ugrožen kao opipljivu stvarnost, koja se ostvaruje u 'trenutku' i koja bi mogla jednostavno biti udaljena.

Obadva glagola izražavaju gotovo isto značenje. Isus bi želio biti oslobođen, pošteđen, kako od onog trenutka, tako i od onoga što se u njemu ostvaruje. Obadvije stvarnosti su ugrožavajuće, ali Isus reagira kao osoba koja se može obratiti s 'ti' onomu o kojemu zavise. Imperativni oblik glagola ističe osobni i intimni odnos s Bogom⁹⁹ i, u kontekstu prvoga glagola koji stoji u deliberativnom konjunktivu¹⁰⁰, i imperativ izražava samo želju, bez ikakve nakane da ju se nametne Božjim odlukama.

b. Upotrijebljene slike

U izražavanju svoje želje, Isus se služi slikama. Na ovaj način on sam tumači značenje stvarnosti na koje se odnosi¹⁰¹. Ipak slike nisu ni jednoznačne ni sinonimne.

Prva slika, tj. *hora*, kao što smo već spomenuli, izražava prije svega vremenski smisao¹⁰². Ali termin i nadilazi jednostavno kronološko značenje. Ovo je očito iz njegove upotrebe kod Mk 13,32, gdje termin označava onaj momenat, koji ne poznaju ni anđeli ni Sin, a u kojem će se Bog pojaviti na sceni da bi ostvario definitivno spasenje sudom svijeta, koji će izvršiti Sin čovječji¹⁰³. Naglasak je postavljen na definitivnost momenta i na činjenicu da ga je Bog predodredio¹⁰⁴.

Ne isključujući sudsko-eshatološko značenje termina¹⁰⁵, držimo da naglasak nije postavljen na takvo značenje¹⁰⁶, nego više na

⁹⁸ Usp. W. Bauer, *WNT*, kol. 1259. U prenesenom smislu znači "sich irreführen lassen" ("dati se zavesti").

⁹⁹ U direktnom govoru Isus se obraća Ocu s imperativom u drugom licu jednine: *parenegke*. Isto vrijedi i za Luku. Kod Mateja pak nalazimo imperativ u trećem licu: *parelithato*. Ovakav oblik izražava više respekt prema Ocu, ali manje intimnu vezu s njim.

¹⁰⁰ Usp. G. Nolli, *Evangelo*, str. 366.

¹⁰¹ Usp. R. Feldmeier, *Die Krisis*, str. 175.

¹⁰² U ovom smislu termin *hora* pojavljuje se osam puta u *Markovu Evandelju*.

¹⁰³ Usp. R. Pesch, *Das Markusevangelium*, II, str. 309 ss; J. Gnlika, *Marco*, str. 732 ss; J. P. Heil, *Mark 14,1-52*, str. 323; M Galizzi, *Getsemani*, str. 35.

¹⁰⁴ S takvim naglašavanjem termin se često pojavljuje kako u SZ tako i u NZ. Usp. G. Dellling, *TWNT*, III, str. 459-463; R. Feldmeier, *Die Krisis*, str. 185 ss.

¹⁰⁵ U prilog ovakvog značenja termina izražava se većina egzegeta. Usp. J. Gnlika, *Marco*, str. 803; V. Taylor, *Mark*, str. 559; W. Grundmann, *Markus*, str. 400 ss;

predodređenje Božje i na definitivnost onoga što će se dogoditi Isusu. Naime, dok onaj konačni momenat koji je poznat samo Bogu, Isus ne poznaje, on jako dobro poznaje ovaj momenat i na koncu ga jasno i izražava. *Hora* je onaj momenat u kojem je 'Sin čovječji predan u ruke grešnika' (14,41). Radi se o aktualnom momentu¹⁰⁷ u kojem je Isus uhićen od svojih protivnika. Ovom slikom Isus izražava onaj aspekt svoje muke po kojem je Bog definitivno odredio ostvariti svoje planove po rukama grešnika. Isus se odnosi upravo na njihovo djelovanje. Istina je da ga je Bog odredio, ali u smislu da Bog dopušta ljudima da ostvare svoje planove.

Drugom slikom, onom kaleža, Isus vidi svoju muku u njezinim učincima za ljude, ali odnoseći se u prvom redu na ono što mu je najteže podnijeti: jedinstvenost njegove muke. 'Kalež' je, mogli bismo reći, slika cijene koju on treba platiti za ispunjenje svoga mesijanskoga poslanja.

Termin *poterion* pojavljuje se još 3 puta kod Marka (10,38.39; 14,23 ss). U prva dva slučaja on jasno ima simboličku funkciju i detaljno označava patnju (usp. 10,32-34) kroz koju Isus mora proći da bi dovršio (ispunio) svoju misiju, da 'dade život za otkup mnogih' (10,45). U trećem slučaju kalež je stvarna čaša, koja je ujedno i simbol krvi 'prolivene za mnoge'. Radi se dakle o patnji i smrti, ne kao takvima, nego ukoliko su zamjenske i izraz Isusove proegzistencije¹⁰⁸. Učenici će uzeti udjela na njegovoj mucij, ali ne na isti način. Ovo bi mogao biti razlog zbog kojega se Isus služi slikama kada govori o svojoj mucij¹⁰⁹.

Po čemu je u biti Isusova smrt jedinstvena i u čemu je njezino značenje? Da bismo odgovorili na ovo pitanje, čini nam se nužnim pozvati se na SZ. U većini odlomaka gdje se pojavljuje termin 'kalež' u prenesenom smislu, on predstavlja sliku srdžbe i Božjeg kaznenog suda nad grešnicima (usp. npr. Iz 51,17; Jr 25,15; Ez 23,31 ss; Heb 2,16; Tuž 4,21; Ps 11,6; 75,9). Isto značenje je zasvjedočeno i u NZ (usp. Otk 14,10; 15,7; 16,9). Stoga, kada tumači svoju smrt slikom kaleža, čini se da Isus cilja upravo na ovaj vid svoje muke. On treba preuzeti na sebe srdžbu i sud Božji namijenjen grešnicima da bi

E. Schweizer, *Marco*, str. 330; W. Mohn, *Gethsemane* (Mk 14,32-42), *ZNW* 64 (1973) 203-204; M. Galizzi, *Getsemani*, str. 69; A. Feuillet, *L'Agonie*, str. 86.139-141.

¹⁰⁶ I R. Pesch (*Das Markusevangelium*, II, str. 390) i W. H. Kelber (Mark 14,32-42: *Gethsemane. Passion Christology and Discipleship Failure*, *ZNW* 63 [1972], str. 183) ne slažu se s onima koji u ovome terminu vide temelj za tumačenje Getsemanija kao događaja Paruzije.

¹⁰⁷ Upotrijebljen je isti glagol *paradidonai* u pasivu kao i u navještajima muke. Ipak, dok u 10,33 glagol stoji u futurum, a u 9,33 u prezentu koji je okružen dvama futurima, ovdje glagol stoji u prezentu bez ikakve aluzije na futur.

¹⁰⁸ Usp. M. Galizzi, *Getsemani*, str. 36; A. Feuillet, *L'Agonie*, str. 91 ss; T. Söding, *Gebet*, str. 89 ss; J. Schmid, *Markus*, str. 276.

¹⁰⁹ Usp. K. Stock, *Boten*, str. 136 ss.

dovršio svoje poslanje¹¹⁰. Kazna sa strane Oca¹¹¹, u zamjenu za grešnike, predstavlja ono u čemu je njegova muka jedinstvena u osjećajima koje proživljava i u učincima koje proizvodi.

Ovakvo viđenje svoje muke Isus pokazuje i u neposrednom kontekstu (14,27). Pozivanje na prorokove riječi: 'udarit ću pastira i ovce će se raspršiti' (Zah 13,7) ne smjera samo na ponašanje učenika pred Isusovom mukom¹¹², nego i na njegovo vlastito iskustvo neposredne smrti. Ovo je jedina rečenica u bližem prethodnom kontekstu u kojoj se izričito govori o Božjem djelovanju. Isus će biti udaren od Boga, tj. preuzet će na sebe kaznu i sud Božji¹¹³. Božje djelovanje je odlučujuće i za Isusovo ponašanje u Getsemaniju i za definitivnu sablazan učenika nad njim¹¹⁴.

Po Isusu, postoji određena jednakost između *to poterion ho ego pino* i *to baptisma ho ego baptizomai* (10,38 ss). Ovo znači da je on preuzeo sudbinu čovječanstva već od prvoga trenutka svoga javnoga djelovanja. Krštenje koje je primio od Ivana bio je prvi gest njegove solidarnosti s grešnim čovječanstvom, a ova solidarnost bit će dovršena u trenutku smrti. Ovdje je Isus potpuno solidaran s grešnicima, jer preuzima na sebe i Božji sud koji njima pripada¹¹⁵.

Kada odgovara na molbu Zebedejevih sinova da im osigura prva mjesta u svojoj slavi, Isus ne misli više samo na njihovu 'volju' (*thelein*) kao na odlučujući čimbenik po kojemu se može uzeti udjela u njegovoj muc¹¹⁶, nego na njihovu sposobnost (*dunasthe*, 10,38) da uzmu udjela na onome što je 'kalež' i 'krštenje'. Radi se stoga o većem iskušenju volje zbog čega nije dovoljno jednostavno htjeti, nego snažnija sposobnost. I Isus se pred kaležom osjeća bez snage, nalazi se u času najvećega iskušenja.

Osjetiti se podvrgnut sudu Božjemu, premda u korist sviju, predstavlja najoporiji vid njegove muke. Isus se nalazi između Boga i

¹¹⁰ Usp. L. Goppelt, *TWNT*, VI, str. 148-158; A. Feuillet, *L'Agonie*, str. 87-92; R. Feldmeier, *Die Krisis*, str. 176-185; J. Gnilka, *Marco*, str. 571.802; V. Taylor, *Mark*, str. 554.

¹¹¹ Termin 'kalež' označava "la totalità del sacrificio e della sofferenza di Cristo che secondo Mc e Mt è opera del Padre." M. Galizzi, *Getsemani*, str. 79.

¹¹² U kontekstu najave zataje sviju ovaj aspekt je najjasniji. Zapažaju ga razni auktori; usp. J. Gnilka, *Marco*, str. 790 ss; V. Taylor, str. 548; K. Stock, *Boten*, str. 165 ss.

¹¹³ Ovo je smisao Zaharijinog teksta. Usp. L. Alonso-Schökel i L. Sicre Dias, *I Profeti. Traduzione e commento*, Roma 1989, str. 1364.

¹¹⁴ Usp. A. Feuillet, *L'Agonie*, str. 204; M. Galizzi, *Getsemani*, str. 49 ss. Ovu misao nalazimo razvijenu kod Pavla kada tvrdi da je Krist postao grijehom (2 Kor 5,21) ili prokletstvom (Gal 3,13; usp. Rim 8,3) za nas.

¹¹⁵ Usp. L. Swain, *The divine Face of Man: Mark's Christology*, *CerR* 58 (1973) 700; R. Le Deaut, *Gouter la calice de la mort*, *Bib* 43 (1962) 82-96; A. Feuillet, *Le baptême et la coupe de la passion* (Mc 10,35-40; cf. Mt 20,20-23; Lc 12,50), *RB* 74 (1967), str. 356-391.

¹¹⁶ U drugim slučajevima kada zahtijeva od njih bilo nasljedovanje križa (8,34-35) bilo život u služanju (9,35; 10,44), Isus se poziva samo na htijenje - volju učenika.

naroda. Prepustiti narod sudbini smrti nije doista bilo teško. Bilo je dovoljno sakriti se pred vojnicima. Ali uskratiti narodu spasenje u zamjenu za vlastito, bilo bi jednako izdaji čitavoga svoga poslanja, izdaji Božje spasiteljske volje i, konačno, svoga sinovskoga identiteta u odnosu prema Bogu.¹¹⁷

Služeći se slikama 'čase' i 'kaleža', Isus stavlja pred Boga sve što osjeća pred svojom sudbinom. Ona mu izgleda kao poremećeni odnos s Ocem, kao Očevo stavljanje na stranu grešnika, kao kazneni sud od strane Oca. Sve su ovo razlozi njegove duboke tjeskobe i njegove želje da bude pošteđen.

Božansko *dei* viđeno i proživljeno u molitvi, baca Isusa u duboko uznemirenje do te mjere da se ne ustručava moliti da bude oslobođen. U prvom momentu i ovo izgleda kao nedosljedno ponašanje u odnosu na ostatak Evandelja. Ipak, ova prividna nedosljednost služi kao ključ za dublje čitanje čitavog njegovog poslanja, tj. ima upravo ulogu da izrazi dosljednost u odnosu na Božje planove.

3.2.4. Izručenje

Isus ne završava svoju molitvu riječima prošnje, nego nastavlja riječima: *all' ou ti ego thelo alla ti su*.

a. Isusova volja i tip izručenja

Ono što odmah upada u oči u Isusovim završnim riječima jest ponavljanje veznika suprotnosti *alla*¹¹⁸. Da bi izrazio određenu napetost između dvije stvarnosti Marko više puta upotrebljava konstrukciju *ouk...alla* (3,26; 9,37; 10,40.43.45; 12,27; 13,11b). Prvi *alla* u Getsemaniju treba stoga imati neku drugu funkciju. Njime je naznačen zaokret u Isusovoj molitvi¹¹⁹.

Marko više puta upotrebljava veznik *alla* na početku rečenice da bi izrazio ne neko suprostavljanje, nego tvrdnju (9,13), ili da bi preuzeo i pojačao ono o čemu je prije govorio (9,22; 13,24; 16,7). Prvi *alla* mogao bi se stoga odnositi na intimnost i povjerenje prema Ocu kojima je Isus započeo svoju molitvu; na početku on je podložio svoju prošnju Božjim planovima i otvorio je Božjoj svemogućnosti. Na koncu se poziva na to, čineći i korak naprijed. Radi se sada o njegovoj volji¹²⁰, čiji je izričaj upravo prošnja.

¹¹⁷ Usp. R. Feldmeier, *Die Kristis*, str. 241-245; T. Söding, *Gebet*, str. 78 ss; S. E. Dowd, *Prayer*, str. 156-158.

¹¹⁸ Ovo je jedino mjesto na kojem nalazimo dvostruku upotrebu ovoga veznika u jednoj rečenici.

¹¹⁹ Usp. R. Pesch, *Das Markusevangelium*, II, str. 391.

¹²⁰ Prema R. Pesch (*Das Markusevangelium*, II, str. 387) prvi *alla* ima vrijednost kohortativa (usp. 9,13; 14,28.49; 16,7).

Isusova volja se nalazi u poteškoćama pred mukom, koju je Otac odredio. Negacijom *ouk*¹²¹ naznačeno je da se Isus bavi svojom voljom kao takvom, a ne tek ukoliko je ona suočena s onim što se treba dogoditi u neposrednoj budućnosti. U ovom kontekstu i upitna zamjenica *ti*¹²² je jasna, bez ikakve potrebe da se u njoj vidi zamjena za relativno *ho ti*¹²³. Isus ne smjera samo na ono što je izrazio u prošnji, nego općenito na svoju volju, suočenu s Očevom. Ovdje možemo primjetiti razliku između Marka i druge dvojice sinoptika. Dok Matej inzistira na različitom htijenju Isusa i Oca (*ouh hos ego thelo all' hos su*, 26,39), a Luka na ispunjenju jedne od dviju volja u budućnosti (*me to theleme mou alla to son ginestho*, 22,42), Marko govori jednostavno o sučeljenju dviju volja, ne samo u odnosu na prošnju, nego u odnosu na cjelinu Isusova djela¹²⁴.

Isusova volja nalazi se u određenoj napetosti s voljom Očevom. Ipak, ne radi se nužno o njihovu sprostavljanju¹²⁵, o njihovoj isključivosti. Kod Marka susrećemo slučajeve gdje konstrukcija *ouk...alla* izražava upravo takvu isključivost (10,43.45; 12,27), ali ima i slučajeva gdje konstrukcija izražava dijalektičku napetost između dvije stvarnosti. Kada Isus tvrdi *hos an eme dehetai, ouk eme dehetai alla ton aposteilanta me* (9,37; usp. 13,11), sigurno ne izražava isključivost, nego izražava da njegovo prihvaćanje ima i dublju i snažniju dimenziju (u smislu 'jos više'¹²⁶), tj. onaj tko prihvaća njega, prihvaća samoga Boga. Dijalektička napetost između Isusove i Očeve volje sastoji se u činjenici da obje volje ostaju na snazi. Isus se odriče svoje samo ukoliko daje prednost¹²⁷ Očevoj volji.

Nijedna od dviju volja ne biva poništena¹²⁸. Isus sada ne izabire ono za što je prije žarko molio da bude udaljeno, nego izabire da

¹²¹ Za razliku od *me*, *ou* negira objektivnu stvarnost, a ne tek željenu stvarnost. Usp. F. Blass - A. Debrunner - F. Rehkopf, *Grammatik*, par. 426; M. Zerwick, *Graecitas*, br. 440.

¹²² Usp. H. B. Swete, *The Gospel according to St Mark*, London ³1927. On prevodi: "However, the question is not what is My will, ecc."

¹²³ Za takvu zamjenu zamjenica usp. M. Zerwick, *Graecitas*, br. 221; F. Blass - A. Debrunner - F. Rehkopf, *Grammatik*, par. 298,4. V. Taylor (*Mark*, str. 554) naginje ovom rješenju.

¹²⁴ Usp. M. Galizzi, *Getsemani*, str. 84.

¹²⁵ U ovom smislu tumače G. Segalla (*La volontà*, str. 268) i J. Thomas (*La scène du jardin selon Marc 14,32-42, Christus 28 /1981/ 355 ss*). Govoriti o borbi između ljudske i božanske Isusove volje možda je prejako. Moglo bi se reći da na određeni način Isusova volja biva povučena pred Božjom. U svakom slučaju, božansko-ljudska Kristova stvarnost uživo predstavlja tamu i jasnoću misterija.

¹²⁶ G. Nolli, *Evangelo*, str. 231 ss.

¹²⁷ U ovom smislu tekst prevodi M. Zerwick - M. Grosvenor (*Grammatical Analysis of the Greek New Testament*, oma ³1988, str. 157): "but rather". Što se tiče ovakvog značenja konstrukcije *ouk alla* vidi i M. Zerwick, *Graecitas*, br. 445.

¹²⁸ Protiv J. Kallikuzhuppil, *The attitude of Jesus towards Suffering, Jeevadhara 18* (1988), str. 117.

podvrgne svoju volju Očevoj volji¹²⁹. U svoj napetosti koju proživljava on se otvara volji Očevoj. Njegova volja¹³⁰ u odnosu prema Očevoj volji nije odlučujuća¹³¹.

Ne radi se jednostavno o odricanju, nego o podvrgavanju volji Očevoj, a ovo pokazuje da Isus ne nalazi nikakvu pozitivnu vrijednost u muci i smrti kao takvima. One jesu i ostaju zlo, ali ako ih Bog hoće, njihovo prihvaćanje postaje pozitivni znak potpune pripadnosti njemu¹³² i priznavanja očinske volje kao vrhovne norme vlastitoga htijenja¹³³.

Podvrgavanjem volji Očevoj, napetost nije prevladana, ili bolje, nadidena je na način da je integrirana u Isusovo poslanje. Ne smijemo zaboraviti da završne riječi tvore integralni dio Isusove molitve. Njima on izražava spremnost da prihvati volju Očevu, a moli i Oca da mu to omogući. On bi htio, a čini se da je to konačni cilj njegove molitve: transformirati, tj. modelirati vlastito htijenje prema volji Očevoj¹³⁴. Tek kada se uskladi, tj. kada prione uz volju Očevu, duševno stanje, usprkos napetosti koja ostaje, može biti prevladano.

b. Razjašnjenje odnosa s Bogom

Za vrijeme javnoga djelovanja, nekada u polemičkom tonu, a nekada bez polemike, Isus se više puta objavljuje kao tumač Božje volje ljudima¹³⁵ koji su je iskrivili, a jedanput (3,35)¹³⁶ je izričito spominje kao temelj srodstva ljudi s njim. Ovim je uključeno rečeno da on savršeno ispunja volju Božju, dapače da njegove riječi i djela očituju volju Božju¹³⁷. Getsemanska molitva pokazuje da sukladnost Božjoj volji, barem s nekim njezinim vidovima, nije bila bez žarkog i mučnog napora s njegove strane.

¹²⁹ Usp. S. E. Dowd, *Prayer*, str. 157; M. Galizzi, *Getsemani*, str. 36.

¹³⁰ Ona se može vidjeti "als spräche einer, der auch Gott gegenüber das besondere Recht hat, von 'Seinem Willen' zu sprechen und gerade deswegen sich dem höheren Willen Gottes beugt". E. Lohmeyer, *Markus*, str. 316.

¹³¹ U ovom smislu prevodi i R. Feldmeier, *Die Krisis*, str. 242: "Aber nicht (entscheidet) was ich will, sondern, was du (willst)."

¹³² I ovdje Isus ostaje vjeran onome što je rekao kada je pozvao učenike na nasljedovanje križa (8,34-37) i kada im je protumačio pozitivne učinke prihvaćenog nasljedovanja (10,29 ss; 13,9-13). Križ, napuštanje svega i progonoštvo imaju pozitivnu vrijednost samo ukoliko su znak pripadnosti Isusu (*heneken emou* u 13,9 + *kai tou euaggeliou* u 8,35; i 10,29).

¹³³ Usp. K. Stock, *Il racconto*, I, str. 120.

¹³⁴ Usp. A. Vanhoye, *La preghiera di Cristo, Sommo sacerdote* (Eb 5,7-9), *ParSpV* 3 (1979), str. 183-196; J. Thomas, *La scène*, str. 355 ss; B. van Iersel, *La via del obbedienza. La vita di Gesù nel Vangelo di Marco, Conc* 16,9 (1980), str. 60 ss.

¹³⁵ Obično kada je spominje, spominje je kao izraženu u Mojsijevu zakonu (usp. npr. 7,8-13; 10,5-9.19; 12,28-31).

¹³⁶ Kod Mateja volja Božja je spomenuta u: 6,10; 7,21; 12,50; 18,14; 26,42; usp. 21,31, a kod Luke u: 22,42; usp. 12,47.

¹³⁷ Usp. K. Stock, *Alcuni aspetti*, str. 52-55; B. van Iersel, *La via*, str. 58-60; J. R. Donahue, *Jesus as the Parable of God in the Gospel of Mark, Interp* 32 (1978), str. 369-386.

Ovaj napor jasnije nam objavljuje i Isusov identitet. Bez sučeljanja s božanskim *dei* u molitvi svo njegovo djelo moglo bi izgledati kao Božji determinizam. Naprotiv, ne radi se ni o kakvom determinizmu, nego o slobodnom prihvaćanju i suradnji¹³⁸ s Božjim djelovanjem, u potpunoj sinovskoj odgovornosti. Strah, muka i žalost duše koji su ga potakli na žarku prošnju, omogućuju nam razumjeti koliko je snažna njegova sinovska povezanost s Bogom, njegova teocentrična orijentacija i želja da se ispunja Božja volja.

Isusovo sinovstvo određuje njegovu molitvu, a molitva je značajna za sinovstvo. Zadnja riječ molitve, tj. 'ti'¹³⁹ koje potpuno odgovara početnom zazivu *Abba*, a ne 'ja' samoodređenja, pokazuje nam ono što je bitno za njega: sinovstvo. S druge strane, molitva nije bez značenja da bi mogao potpuno ostati Sin. U ovom smislu Markova misao odgovara misli auktora poslanice Hebrejima (5,7)¹⁴⁰. Molitva upućena 'onome koji ga je mogao spasiti' pribavila mu je da može doći do savršenstva svoga svećeništva, da može biti 'uzrok spasenja svima koji ga slušaju'.

Samo u dvije prigode Isusova volja stoji u svezi s nekim direktnim objektom. Prvi put, prigodom izbora Dvanaestorice (3,13)¹⁴¹ i sada, kada se radi o nasljedovanju volje Božje do krajnjih posljedica. Sličnost ova dva izbora ističe posebnu odlučnost kojom Isus poduzima neke korake koji su odlučujući za čitavo njegovo poslanje. Zauzetost oko Dvanaestorice baca svjetlo jasnoće na Isusovu zauzetost oko potpunog usklađivanja s voljom Božjom.

Sažimljući možemo reći da su u sadržaju Isusove molitve na bremenit način sadržani svi principi koji određuju njegovo ponašanje: svijest i priznanje Božje dobrote i ljubavi; intimni i sinovski odnos s Ocem; neograničeno povjerenje u njegovu svemoguću spasiteljsku volju; ljudsko reagiranje pred problemom patnje; razgovor s Ocem kao sredstvo za rješavanje najakutnijih problema koje susreće u svome hodu; podvrgavanje onome što Otac određuje i dopušta. Najznačajnija karakteristika njegova hoda jest intimno zajedništvo s Ocem. Ono je ključ za ispravno razumijevanje s jedne strane Isusa moćnog i slavnog, a s druge strane, Isusa razapetog.

¹³⁸ Usp. B. van Iersel, *La via*, str. 67 ss.

¹³⁹ Važno je uočiti emfatički položaj osobne zamjenice *tu* na koncu rečenice.

¹⁴⁰ Odlomak Heb 5,7-10 mnogi egzegete vide kao paralelan ili kao drugačiju verziju sinoptičkih izvještaja o Getsemaniju. On spada u doktrinalno izlaganje o Kristovu svećeništvu uspoređenu sa starozavjetnim svećeništvom (5,1-10). Uključen je u dva parenetska odlomka (4,14-16; 5,11-14) koji su karakteristični za književnu vrstu homilije. Odlomak predstavlja doktrinarni razvoj sinoptičkog izvještaja Getsemanske scene zajedno sa scenom na Kalvariji. Usp. A. Vanhoye, *Sacerdoti antichi e nuovo sacerdote secondo il Nuovo Testamento*, Torino 1985, str. 101 ss; R. Feldmeier, *Die Krisis*, str. 50-63.

¹⁴¹ Usp. K. Stock, *Boten*, str. 13; M. R. C. Tannehill, *The Disciples in Mark: The Function of a Narrative Role*, *JRel* 57 (1977), str. 397.

4. MOLITVA I NADILAŽENJE AKTUALNOGA STANJA

Počevši od r. 37, Isus se nalazi u komunikaciji s trojicom izabranih učenika, zabrinut je za njihovo ponašanje. Ovakva njegova briga glavna je tema ostatka izvještaja (rr. 37.38.40. 41.42)¹⁴². Ipak, i ona je obilježena dvama novim povlačenjima u molitvu (rr. 39.41a). To znači da ne samo Otac i muka, nego i učenici predstavljaju ono s čime se Isus suočava u molitvi. Pogledajmo što ovakvo Isusovo ponašanje znači za njegovu molitvu. Najprije ćemo vidjeti značenje ponavljanja molitve (4.1.); zatim pokazatelje završetka molitve (4.2.) i Isusove smirenosti (4.3.); na koncu ćemo vidjeti na koji način stanje učenika razjašnjava Isusovo stanje (4.4.).

4.1. Ponovljena molitva

Već smo govorili o tome kako je Isus trojici izabranih učenika saopćio svoju duboku tjeskobu, a sada moramo nadodati da ih ne zaboravlja ni u svojoj molitvi. Premda je toliko tjeskoban, sjeća se učenika i trudi se osnažiti ih i osposobiti ih da prihvate njegovu muku kao Božju volju. I u ovom času koji proživljava, Isus ne prestaje biti njihov Učitelj, ne prestaje ih voditi na njihovu putu. Ovdje je očita jedna značajna karakteristika njegove molitve: moleći, Isus nije usredotočen samo na sebe, nego i na one za koje se osjeća odgovoran.

Komuniciranje s učenicima prožeto je ponovljenim, tj. još dvostrukim Isusovim povlačenjem u molitvu. Ova dva nova povlačenja izričito su povezana s onim prvim. U r. 39 ova veza izražena je prilogom *palin*. Sadržaj ove nove molitve identičan je sadržaju one prethodne: *proseuksato ton auton logon eipon*. Treća molitva nije izričito spomenuta, ali je pretpostavljena spominjanjem trećega povratka u r. 41: *kai erhetai to triton*. Izričito spominjanje trećega povratka ne bi imalo smisla da nije pretpostavljeno i treće povlačenje u molitvu, treće udaljavanje od učenika povezano s dva prethodna za vrijeme kojih je Isus molio.

Dvije nove molitve, premda su bez novosti u odnosu na sadržaj prve molitve, odlučujuće su za razumijevanje Isusove molitve. Ponajprije pokazuju da Isus nije postigao cilj zbog kojega se i povukao u molitvu. Duševno stanje u kojem se nalazi toliko je jako da zahtijeva nove napore kako bi se postiglo konačno predanje, kako bi ga se prevladalo. Predanje Ocu nije samo čin volje¹⁴³.

Konačnom predanju prethode upravo tri Isusove molitve. Ovo znači da on čini sve moguće da bi ga postigao¹⁴⁴. Punina aktivnosti,

¹⁴² Usp. W. H. Kelber, *The Hour*, str. 41-79; L. Schenke, *Studien zur Passionsgeschichte des Markus. Tradition und Redaktion in Mk 14,1-42*, Würzburg 1971, str. 532; M. Galizzi, *Getsemani*, str. 48.

¹⁴³ Usp. S. E. Dowd, *Prayer*, str. 157.

¹⁴⁴ Usp. G. Dellling, *TWNT*, VIII, str. 217.

kada se radi o mucu, ne karakterizira samo Isusa, nego gotovo sve osobe koje su direktno povezane s njegovom mukom. Nisu samo radnje osoba, nego su i druge okolnosti vezane uz muku označene puninom¹⁴⁵. Čini se da Marko inzistira na ovoj punini kada se radi o Isusovoj mucu u svim fazama kroz koje ona prolazi. Broj tri sugerira i Isusovo inzistiranje u molitvi. Ovo inzistiranje, nakon početnog predanja, ne smjera na promjenu Božjih planova, na (ne)uslišenje molitve, nego na dublje poniranje u Božju volju, na njezinu kontemplaciju¹⁴⁶ i na raspoloživost da se s njome uskladi¹⁴⁷.

Za razliku od Mateja, Marko ne spominje nikakav napredak koji bi Isus postigao u pogledu uspješnosti molitve¹⁴⁸. On ponavlja uvijek iste riječi, ali ovdje je prisutno inzistiranje¹⁴⁹ na većoj jasnoći i sigurnosti u pogledu Božjih planova. Možemo govoriti o inzistiranju da Bog potvrdi svoje planove.

Prvi navještaj muke, zajedno s pozivom upravljenim svima na nasljedovanje (8,31-9,1), bio je jasno potvrđen sa strane Božje događajem preobraženja i glasom s neba koji se tom prigodom čuo (usp. 9,2-9). Ovakva potvrda bila bi sada nužnija više negoli ikada, ali Otac ostaje u šutnji pred trostrukom Isusovom molitvom. Božja šutnja naspram uporne molitve, Isusu je već i odgovor. Za njega je potvrđeno time da Otac, a ne neki splet povijesnih okolnosti, hoće izručenje vlastitoga Sina u grešničke ruke. Jasnoća i sigurnost u pogledu volje Božje postignuta je; ostaje samo da Isus i očituje svoje konačno suglasje s njom.

4.2. Kraj molitve

Konačni sklad s voljom Božjom izražen je kako posljednjim Isusovim riječima upravljenim učenicima, tako i njegovim ponašanjem. Raspored ovih riječi i ponašanja unutar dvaju redaka (41-42), koji su brižno strukturirani, pomaže nam da ih bolje razumijemo.

¹⁴⁵ Tako, tri puta Isus navješta svoju muku; tri puta je zanižan od Petra; tri puta svjetina se opredjeljuje protiv njega i tako zapečaćuje njegovu sudbinu (15,11.13.14b); tri puta i od tri različite grupe osoba biva izrugivan dok je visio na križu (15,29-32); u tri perioda po tri sata podijeljeni su događaji na Kalvariji (15,25.33.34); tri dana nakon smrti biva uskrišen (8,31).

¹⁴⁶ Usp. L. Monloubou, *La prière*, str. 99.

¹⁴⁷ Usp. A. Vanhoye, *Sacerdoti antichi*, str. 101-106; M. Vellanickal, *The filial Faith*, str. 127.

¹⁴⁸ Matej ga naznačava upotrebljavajući različite formule koje prethode prvoj i drugoj Isusovoj prošnji. U prvom slučaju upotrebljava formulu *ei dunaton estin* (r. 39), a u drugom *ei ou dunatai touto parelthein* (r. 42).

¹⁴⁹ Sjetimo se da ponovljene riječi, iako su iste, nemaju isto značenje ako su ponovljene više puta. Imanentan im je određen *crescendo* i inzistiranje. I Pavao kada želi izraziti inzistiranje u molitvi spominje da je molio Gospodina tri puta (2 Kor 12,7-10). Usp. C. C. Marcheselli, *La preghiera*, str. 36-41; U. Vanni, *La spiritualità di Paolo*, u: R. Fabris (izd.), *La spiritualità del Nuovo Testamento*, Roma 1985, str. 198.

Nakon posljednje molitve Isus se vraća k učenicima i upozorava ih, u direktnom govoru, prekoraujući ih zato što ih je po treći put našao pozaspale (r. 41a). Slijede riječi koje su raspoređene u dvije trodijelne rečenice s potpunom simetrijom¹⁵⁰. Dvije su, jer preuzimaju dvije glavne niti cijeloga izvještaja; simetrične su, jer obadvije imaju istu funkciju, naime služe kao zaključak. S drugom rečenicom Isus zaključuje svoje "hrvanje" s učenicima u pogledu njihova ponašanja, uključeno i ono izdajnikovo; s prvom zaključuje "hrvanje" s Bogom u pogledu vlastitog ponašanja.

U ovakvoj strukturi i glagol *apehei*¹⁵¹, koji je predmetom tolikih diskusija među egzegetama¹⁵², mogao bi se odnositi upravo na Isusovu molitvu. Po sebi glagol ima "vis perfectiva" i znači "rem mihi debitam accipi"¹⁵³. Radi se o određenom stanju dovršenosti. Isus ga je postigao i odmah u druge dvije komponente rečenice pokazuje na što se odnosi. Izjava *elthen he hora* odgovara objektu prošnje *hina...parelthe ap' aoutou he hora*. Odluka onoga kome je prošnja bila upravljena (*ei dunaton estin*) izražena je u riječima *idou paradidodati*. Glagol *apehei* odnosi se stoga na čin molitve: punina je postignuta i molitva je završena¹⁵⁴. Isus ne moli više da bi 'čas' bio udaljen, nego najavljuje dolazak svoga 'časa'. Označiti kraj molitve na ovaj način, a istodobno navijestiti na suveren način¹⁵⁵ ostvarenje upravo onoga za što je žarko molio da bude udaljeno, nije ništa drugo nego naznaka postignutog suglasja s voljom Božjom¹⁵⁶.

¹⁵⁰ Prva: *apehei / elthen he hora / idou paradidotai ho huos tou anthropou eis tas heiras ton hamartolon* (r. 41b); druga: *egeiresthe / agomen / idou ho paradidous me eggiken* (r. 42).

¹⁵¹ Ovaj glagol nedostaje i kod Mateja i kod Luke.

¹⁵² Među mnoštvom tumačenja ovoga glagola spominjemo samo neke: 1. "dosta" ili "završeno je" (*sufficit* iz Vulgate) kako u odnosu na prethodno spomenuti san učenika, tako i u odnosu na "čas" spomenut odmah zatim; 2. "primio je" u odnosu na Judu koji bi preuzeo sumu novca koju je bio dogovorio s Isusovim protivnicima ili u smislu da je pružio vlast nad Isusom; 3. "primio je", a odnosilo bi se na Boga koji bi uslišio Isusovu molitvu (u pogledu ovih tumačenja vidi, A. Feuillet, *L'Agonie*, str. 116, bilješka 2; nalazimo ih i kod drugih auktora: M. Galizzi, *Getsemani*, str. 45-46; J. Gnilka, *Marco*, str. 806). Ovim tumačenjima treba nadodati poprilično izvorno tumačenje R. Feldmeiera (*Die Krisis*, str. 209-215) po kojem bi glagol imao značenje koje je najprisutnije u LXX (39 puta): "biti daleko", "udaljiti se". Budući da je glagol upotrijebljen u osobnom obliku, Feldmeier predlaže kao subjekt glagola samoga Boga: "Bog se udaljio od Isusa".

¹⁵³ M. Zerwick, *Graecitas*, br. 101.

¹⁵⁴ Ono što Marko izražava glagolom *apehei*, Matej i Luka izražavaju na drugi način. Nakon treće molitve kod Mateja nalazimo jedan *tote* (r. 45) koji je karakterističan za njegov postupak zaključivanja (usp. 4,11; 13,43; 16,12.20; 17,13). Luka je još izričitiji: *kai anastas apo tes proseuhas* (r. 45). Obadva su jako zainteresirana da naznače kraj Isusove molitve.

¹⁵⁵ Usp. J. Gnilka, *Marco*, str. 796. Navještaj je pojačan uzvikom *idou*. Kada se ovaj uzvik pojavljuje na Isusovim ustima, onda uvijek označava odlučan korak u njegovu poslanju (usp. 4,3, 10,33; 13,23).

¹⁵⁶ Usp. K. Stock, *Il racconto*, I, str. 113 ss; I. De La Potterie, *La preghiera di Gesù*, Roma 1989, str. 95.

4.3. Isusova smirenost

Sklad s voljom Božjom potvrđen je i Isusovim ponašanjem. Ne nalazimo više na njemu znakova straha i tjeskobe. Ide u susret mucu miran i uzdignute glave. Marko ne izostavlja spomenuti i razloge njegove smirenosti.

Bog hoće njegovu okrutnu muku, ali samo kao put do postizanja slave. Naslov Sin čovječji koji je upotrebljen na koncu izvještaja naj-prikladniji je način da to izrazi. Ovim naslovom Isus se objavio u sva tri značajna vida svoga poslanja: zemaljsko djelovanje (2,10.28), okrutna muka (8,31; 9,9.12.31; 10,35.45; 14,21) i eshatološka slava (8,38; 13,26; 14,62). I u navještajima muke i smrti s kojima je uvijek zajedno spomenuto i uskrsnuće, naslov uvijek izražava Isusovu slavu¹⁵⁷. Do sada je Isusova molitva, premda ne bez nagovještaja slave u formuli bezgraničnog povjerenja u Božju svemogućnost, bila usmjerena na okrutnost muke. Kada je postignut sklad s voljom Božjom, muka se povezuje sa slavom, jer muka je neodjeljiva od slave ako ju hoće Otac.

Prihvatajući patnju Isus izvršava svoje poslanje. On je Sin čovječji ukoliko postiže slavu upravo preko patnje¹⁵⁸. Kada naviješta trenutak 'predaje' u Getsemaniju, po prvi put Isus govori o Sinu čovječjem, odnoseći se izričito na sebe samoga¹⁵⁹. Njegova patnja je zamjenska i na dobrobit mnogih, kao i ona Deuteroizajjinog Sluge patnika (usp. Iz 52,13-53,12)¹⁶⁰, ali dovodi ga do slave Danijelovog Sina čovječjega (usp. Dan 7)¹⁶¹.

U molitvi Isus se nije bavio svojom mukom samo ukoliko je Bog hoće, nego također ukoliko su ljudi njezini izvršitelji. Upoznati pravu ulogu ljudi u Božjim planovima značajan je faktor smirenosti s kojom Isus ide u susret mucu. U navještajima muke on je pokazao na koji način će ljudi uzeti udjela u Božjim planovima, ali sada Isus kvalificira njihovo djelovanje. Po prvi put ovi su izričito kvalificirani kao grešnici upravo ukoliko rade na njegovu smaknuću. Ne radi se o

¹⁵⁷ "U Isusovim ustima - piše J. Jeremias (*Teologia del Nuovo testamento*, I, Brescia 2 1976, str. 309) - Sin čovječji je *terminus gloriae*." Za detaljnu raspravu o ovom naslovu u Markovu Evandjelju vidi, J. D. Kingsbury, *The Christology of Mark's Gospel*, Philadelphia 1983, pogl. 4.

¹⁵⁸ Biti Sin čovječji "it was not primarily a matter of status but of action (...) Messiahship is a destiny; it is that which He does, that which the Father is pleased to accomplish in Him and which He fulfils in filial love (...) The Messiah already, He would not be the Messiah until His destiny was fulfilled". V. Taylor, *Mark*, str. 123.

¹⁵⁹ Usp. *paradidotai ho huos tou anthropou* u r. 41 s *ho paradidous me* u r. 42.

¹⁶⁰ Pjesma o Sluzi patniku je Starozavjetni odlomak koji najviše daje ton Markovu predstavljanju Isusove muke. Ovo se može uočiti poglavito tamo gdje Isus govori o krvi prolivenoj za mnoge (usp. Iz 53,4sl.10.12), gdje je on predstavljen u šutnji pred svojim sucima (usp. Iz 53,7), i nevin (usp. Iz 53,9), gdje je opisano njegovo uhićenje i smrtna kazna kao da se radi o zločincu (usp. Iz 53,12) i konačno gdje je opisan njegov ukop u grob bogatoga čovjeka (usp. Iz 53,9).

¹⁶¹ Usp. A. Feuillet, *L'Agonie*, str. 120-123.

kvalifikaciji koja smjera otkriti osobe koje aktivno sudjeluju u izvršenju njegove muke, nego o kvalifikaciji koja izražava njihovo stanje pred Bogom. Bog hoće njegovu muku, ali samo posredno, samo ukoliko dopušta 'grešnicima' da ostvare svoje planove. Ljudi ostaju suprotstavljeni Bogu¹⁶² i stoga ne mogu biti ispričani. Dapače, za onoga koji ga predaje u neprijateljske ruke bilo bi bolje da se ni rodio nije (usp. 14,21)¹⁶³.

Promjena ljudskog stanja pred Bogom zavisi upravo o Isusovoj mucu. Termin *hamartolos* susrećemo samo 4 puta u Markovu Evanđelju¹⁶⁴. Sva četiri puta nalaze se u jednom jedinom odlomku (2,15-17). Na Isusovim ustima pojavljuje se samo u jednoj od dvije rečenice¹⁶⁵ kojima on sažeto izražava svrhu čitavoga svoga zemaljskoga poslanja. On 'nije došao zvati pravednike, nego grešnike' (2,17). Ovaj se poziv na najprivlačniji način i u najširim dimenzijama ostvaruje upravo u njegovoj mucu. Predanje u grešničke ruke potpuno je usmjereno njihovu prihvaćanju u kraljevstvo Božje.

U molitvi Isus uspijeva pomiriti paradoks svoga poslanja. Božja moć koja se očitovala u njegovim riječima i djelima jest i ostaje u napetosti s njegovim dubokim poniženjem (usp. Heb 5,7-9¹⁶⁶; Fil 2,7-8). Rješenje se ne sastoji u poništenju napetosti, nego u njezinu prihvaćanju kao izrazu Božje volje¹⁶⁷. Prihvaćena kao takva, napetost biva prevladana i integrirana u srce Isusove poruke, tj. u navještaj blizine kraljevstva Božjega¹⁶⁸.

Isusova smirenost je posebno očita iz njegove aktivne suradnje s Božjim planom. 'Čas' ne počinje bez da ga i Isus hoće. On nije samo

¹⁶² Grešnici su "Repräsentanten einer von Gott abgefallenen, sich seinem Ruf verschliessenden und seinen Boten beseitigenden Welt. Positiv entspricht dem die Deutung des Todes Jesu als Sühne für alle in Mk 10,45 und 14,24". R. Feldmeier, *Die Krisis*, str. 229. Moglo bi se reći da Isus upravo u molitvi i kroz molitvu dublje prodire u Božji plan.

¹⁶³ I u 14, 21 Marko ne propušta naznačiti kontrast između Božjega plana i djelovanja izdajnika. Izražava ga pomoću čestica *men - de*.

¹⁶⁴ U 8,38 stoji u pridjevskom obliku.

¹⁶⁵ Druga rečenica nalazi se u 10,45.

¹⁶⁶ Aktor poslanice ujedinjuje izvještaj Getsemanija ('molbe i prošnje' upućene 'onomu koji može spasiti od smrti') s izvještajem o smrti na križu ('snažan krik'). Čini se da njegova nakana nije dozvati u pamet određenu epizodu iz Isusove muke, nego pozvati se na muku u cjelini. Glavni doprinos ovoga teksta sastoji se u činjenici da je sva Isusova muka predstavljena kao molitva. Usp. A. Vanhoye, *La preghiera di Cristo*, str. 186 ss.

¹⁶⁷ Usp. S. E. Dowd, *Prayer*, str. 155-159; E. Lemcio, *The Intention of the Evangelist Mark*, NTS 32 (1986), str. 198 ss.

¹⁶⁸ Ne događa se slučajno da se na kraju izvještaja pojavljuje glagol *eggizein* i to upravo u perfektu. U ovom obliku pojavljuje se još samo kod Mk 1,15, gdje izražava srž Isusove poruke: blizinu Božjega kraljevstva.

'predan', nego se i 'daje' (*egeiresthe agomen*¹⁶⁹), aktivno surađuje s Očevim djelovanjem¹⁷⁰.

U trenutku izručenja u grešničke ruke, kada mu je oduzeta svaka inicijativa, Isus još jedanput pokazuje tko su glavni akteri svega što se s njim događa. Židovske vlasti mogu ostvariti svoj plan, skovan već odavna (usp. 3,6), samo jer je Bog odredio tako (*all' hina plerothosin hai grafai*¹⁷¹, 14,49) i jer je Isus postigao potpuni sklad s Božjom odlukom u molitvi¹⁷².

I u ostatku muke, kada mu ostaje još samo glas i riječ kao jedino sredstvo s kojim može slobodno raspolagati, Isus se ne prestaje njima služiti da bi pokazao, kako šutnjom (14,60 ss; 15,5) tako i riječju (14,62; 15,2; 15,34), da njegova muka nije ništa drugo nego posljedica njegova sinovskoga odnosa i predanja Ocu.

Nakon što se u molitvi pripremao za izručenje u grešničke ruke, Isus ne pokazuje više nikakvu tjeskobu sve do zadnjega momenta, kada se, umirući na križu, još jednom krikom obraća 'svome Bogu' (15,34). Početak i kraj muke označeni su tako njegovim izričitim obraćanjem Bogu. Krik je izraz krajnje tjeskobe, ali isto tako pečat na svu muku koju on vidi i proživljava kao vjernost i poslušnost Bogu.

4.4. Stanje učenika i Isusovo stanje

Prije nego što se povukao u samotnu molitvu Isus je potaknuo učenike na budnost (r. 35). Kada se vratio od molitve i našao ih pozaspale, ponovo im se obraća s istim poticajem, ali ovaj put zahtijeva od njih i molitvu (r. 38). Misao stoga spontano ide na sličnost između stanja u kojem se nalazi Isus i stanja u kojem su učenici. Oni trebaju bdjeti i moliti da ne bi ušli *eis peirasmon* koji, usprkos spremnosti duha, vreba na njih zbog slabosti tijela. Dakle, pitamo se da li za Isusovu molitvu vrijede isti razlozi? Da li on bdije i moli jer se nalazi u stanju *peirasmos*-a?

Polazeći od duševnog stanja koje proživljava, a zbog kojega se i povukao u molitvu, odgovor ne može biti nego potvrđan. Prije molitve Isus šuti o razlozima svoga dubokoga uznemirenja. Kada se vraća učenicima ne govori više o sebi samome, nego, zahtijevajući i od njih molitvu kao ono što je najprikladnije stanju u kojem se nalaze, čini se

¹⁶⁹ Nije jasno kome se Isus obraća s ovim pozivom. Možda ovaj poziv služi naglašavanju ponovnog sastavljanja rastavljenih učenika. Isus poziva trojicu izabranih da se vrate ostalima.

¹⁷⁰ Usp. M. Galizzi, *Getsemani*, str. 87; T. Söding, *Gebet*, str. 91, bilješka 54.

¹⁷¹ Rečenica je interpretativna, tumači događaje u smislu da značenje onoga što se događa traži u Pismu.

¹⁷² Prema J. P. Heil (Mark 14,1-52, str. 328), rastavni veznik *alla* u 14,49 doziva u pamet upravo onaj iz 1,36. Usp. također C. Mazzucco, *L'arresto di Gesù nel Vangelo di Marco (Mc 14,43-52)*, RivB 35 (1987), str. 257-282.

da govori o vlastitom stanju koje ga je potaklo na molitvu. I on sam proživljava određeni *peirasmos*¹⁷³.

Je li *peirasmos* o kojem govori Isus nužno povezan s djelovanjem Sotone?¹⁷⁴ Ne dijeli li Marko s ovim Ivanovo i Lukino shvaćanje¹⁷⁵ po kojem je sva Isusova muka konačna borba protiv sotonske moći¹⁷⁶? Onima koji potvrdno odgovaraju na ovakve upite odlučujući je makrokontekst Evanđelja.

Iako je imenica *peirasmos* Markov *hapax*, nije i glagol *peirazein*. Nalazimo ga 4 puta u njegovu Evanđelju. Značenje termina nije jednoznačno. Označavaju 'iskušenje', 'zavođenje', 'napast'¹⁷⁷. Samo jedan put (1,13) subjekt glagola je Sotona. Ostala tri puta (8,11; 10,2; 12,15) subjekt glagola su Isusovi protivnici. U čemu se sastoji sotonska zavodnička aktivnost, nije protumačeno¹⁷⁸. Ali, vodeći računa da Isus kvalificira sotonskim¹⁷⁹ Petrovo nastojanje da ga udalji od *dei* muke (8,31-33), možemo reći da se ovakva aktivnost sastoji u pokušaju skretanja Isusa s puta muke. Ovdje stoji glavni argument zbog kojega Isusova prošnja da bude udaljen čas i kalež biva tumačena kao sotonski poticaj, ali iskušavajuće djelovanje Isusovih protivnika kreće se upravo u suprotnom smjeru. Ono se sastoji u zavjeri protiv Isusa, u njihovim planovima da ga ubiju. Isus se osjeća iskušavan i od onih koji ga pokušavaju skrenuti s puta muke i od onih koji ga pokušavaju ubiti.

Ovi *peirasmoi* su različiti u jednom vrlo značajnom vidu od onoga u Getsemaniju. Dok oni ostaju samo na razini zlih nakana, bez značajnijeg utjecaja na Isusovo ponašanje¹⁸⁰, pred onim u Getse-

¹⁷³ Usp. M. Galizzi, *Getsemani*, str. 68-73; J. MacCaffrey, *Prayer and Faith in Mark's Gospel*, *CleR* 71 (1986), str. 70.

¹⁷⁴ Ovo tvrdi K. G. Kuhn, *Peirasmos - hamartia - sarks* im NT und die damit zusammenhängenden Vorstellungen, *ZTK* 49 (1952), str. 200-222. Slično tumačenje prisutno je i kod A. Feuillet, *L'Agonie*, str. 102-108.

¹⁷⁵ U Iv 12,31; 16,11 i Lk 22,53 izričito je rečeno da je Isusova muka borba protiv Sotone. Luka otvara takvo gledanje već s izvještajem o Isusovoj kušnji u pustinji (4,1-13). Zaključujući ovu epizodu konstatacijom da se Đavao udaljio od njega 'do prikladnog vremena'. Luka vidi Đavla ponovo na djelu u Isusovoj muci.

¹⁷⁶ Ovo bi htio dokazati F. W. Danker, *The Demonic Secret in Mark: A Reexamination of the Cry of Dereliction (15,34)*, *ZNW* 61 (1970), str. 48-69. M. De Tillesse (*Le secret messianique*, str. 108 ss) smatra isto, samo barem bilježi da kod Marka "to nije izričito rečeno, nego samo pretpostavljeno".

¹⁷⁷ Usp. W. Bauer, *WNT*, str. 1269-1271: 'Prüfung', 'Erprobung', 'Versuchung', 'Verlockung', 'Anfechtung'.

¹⁷⁸ To je sugerirano samim terminom. Naime, hebrejska riječ *Satan* doslovno znači: protivnik, optužitelj, neprijatelj. Usp. F. Zorell, *Lexicon Hebraicum Veteris testamenti*, Roma 1984, str. 798.

¹⁷⁹ Nije nužno misliti da se radi o direktnom stupanju Sotone na scenu. Tekst kaže izričito da je Petrovo djelovanje plod njegova ljudskog razmišljanja. Ali, Isus ga barem vidi veoma sličnim sotonskom djelovanju.

¹⁸⁰ Usp. R. Feldmeier, *Die Krisis*, str. 20f. Za njega ipak pitanje Isusova *peirasmos*-a u Getsemaniju ostaje otvoreno.

maniju Isus ne samo da ne ostaje imun, nego je duboko uznemiren. Radi se o egzistencijalnom stanju koje je stvarno prisutno¹⁸¹ i koje mora biti prevladano prije nego se pođe naprijed. Nadalje, kod Marka ne nalazimo niti jedne riječi o sotonskom djelovanju u Isusovoj mucij¹⁸², dapače u kontekstu Getsemanija izričito je naglašeno da se Isus suočava s Očevim djelovanjem. *Peirasmos* u Getsemaniju plod je Isusove tjelesne slabosti¹⁸³.

U Getsemaniju Isus živi najljudskiji trenutak svoga zemaljskoga života. Slabost njegove ljudske naravi pred zadaćom koju mu Otac postavlja čini da on usrdno moli da takvo ispunjenje njegova poslanja bude udaljeno. Njegova slabost nema ništa zajedničko sa sotonskim djelovanjem¹⁸⁴, nego je znak i izraz njegovog temeljnog opredjeljenja za Boga¹⁸⁵.

Isusova ljudska slabost uvećana je iskušenjem njegove vjernosti Ocu. Bog dopušta da protivnici trijumfiraju nad onim koji mu je uvijek bio poslušan i vjeran, čak i u iskušenjima. Samo suglasje i prijanje uz Božju volju osposobljava čovjeka za nadilaženje iskušenja. Za Isusa, kao i za učenike, Očevo djelovanje jest iskušenje. Iskušenje vjernosti Ocu, za Isusa, iskušenje vjere u onoga koji je 'udaren od Boga' (14,27) i ponižen, za učenike. Iskušenje je gotovo identično, ali njegovi su učinci različiti.

Bdijući i moleći Isus nadvladava *peirasmos*; učenici, pozaspali i nesposobni za molitvu, povlače se i daju se pobijediti od iskušenja. Za Isusa iskušenje i patnja su prigoda za veću vjernost i jedinstvo s Ocem; za učenike, prigoda su zla, sablazni (14,27)¹⁸⁶ i odijeljivanja od Isusa (14,50)¹⁸⁷.

Moglo bi se čak reći da je i ponašanje učenika u Getsemaniju dio *peirasmos*-a koji Isus treba nadići. Na početku, prije nego se povukao u molitvu on je naložio učenicima da 'ostanu sjediti' (r. 32), ali poslije molitve poziva ih da 'idu s njim' (r. 42), tj. da preuzmu svoju ulogu u

¹⁸¹ "Il est certain qu'au jardin des Oliviers - piše A. Feuillet (*L'Agonie*, str. 111) - Jésus ne parle pas d'une tentation éventuelle à laquelle s'exposent les apôtres s'ils négligent de prier: de toute façon la tentation est là, inéluctable."

¹⁸² Usp. M Galizzi, *Getsemani*, str. 69.

¹⁸³ Čak i samo pitanje - upozorava R. Feldmeier - u obliku Bog ili Sotona pogrešno je. Za Mk 14,38 zaključuje: "Die Versuchung entsteht aus dem Gegensatz von Gottes Wirklichkeit und der Wirklichkeit nach den Maßstäben dieser Welt; dieser erliegt, wer nicht immer wieder im Gebet seine Beziehung zu Gott erneuert." *Die Krisis*, str. 199, bilješka 29.

¹⁸⁴ Kao da bi ljudska narav već po sebi bila podložna zlu. Za takvo tumačenje usp. E. Best, *The Temptation and the Passion. The Markan Soteriology*, Cambridge 1965, str. 30.43.93.

¹⁸⁵ Usp. G. Segalla, *La volontà*, str. 279.

¹⁸⁶ Blisko značenje termina *peirazetin* i *skandalizesthai* najbolje se vidi usporedbom Mk 14,17 s Lk 8,13.

¹⁸⁷ Usp. M. Galizzi, *Getsemani*, str. 72-73.

Božjem planu, da budu raspršeni i da ga izdaju¹⁸⁸. Ovim završnim pozivom Isus očituje da je u molitvi prevladao i iskušenje učeničkog ponašanja pred njegovom mukom.

Potičući učenike na molitvu, Isus pojašnjava i značenje svoje molitve. Ne zbog sotonskog djelovanja, nego zbog svoje ljudske slabosti pred Očevim djelovanjem, on se osjeća nesposobnim i priznaje teškoću da ostane vjeran Ocu. Takvo egzistencijalno stanje je *peirasmos*. Otvorivši se u molitvi Očevoj volji, Isus savladava iskušenje i ide u susret mucii, ne boreći se protiv Sotone, nego slušajući Oca.

JESU'S PRAYER IN GETHESEMANE, MK 14,32-42

Summary

In the second part of the essay the author analyses the words of Jesus' prayer in Gethsemane as well as Jesus' attitude after the prayer.

From the words of Jesus' prayer we learn the motives of his spiritual state. He is very anxious because of the immediacy of his suffering. Suffering is and remains evil, but when God wants it, it becomes a positive value. The tension between Jesus' will and this of his Father stays on. Jesus' human will is not annuled, but is submitted to the will of the Father. The filial obedience does it that the prayer of Jesus becomes the prayer for the fulfilment of the Father's will.

During the prayer Jesus does not forget his disciples. He interrupts his prayer three times in order to encourage them. This interrupting also shows the efforts of his will to receive clearness and security regarding the Father's will, before he can completely accept it. In the moment he has received it, Jesus concludes his prayer, accorded with the Father's will. This accordance results with the transformation of his spiritual state. He accepts suffering placidly as a part of his mission to save humankind.

When explicating to his disciples Jesus shows his spiritual state as a temptation of his fidelity toward the Father caused by the weakness of his human nature, when compared to his Father's acting. Prayer is the only powerful instrument to overwhelm temptation.

The author comes to the conclusion that Jesus' prayer of Getsemane represents a clear expression of the essence of his earthly life, evident in just one sentence: Abba, let it be as You, not I, would have it.

¹⁸⁸ Usp. J. P. Heil, *Mark* 14,1-52, str. 324.